

Factors Affecting Tax Compliance Based on the Theory of Planned Behavior: An Investigation of Taxpayers in the City of Tabriz

Sakineh Sojoodi*

Associate Professor of Economics, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Hadi Rezghi Ilkhchi

Master of Economics, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Elmira Azizi Norouzabadi

Master's student in Economics, Faculty of Economics and Management, University of Tabriz, Tabriz, Iran

Abstract

The theory of planned behavior, proposed by Isaac Ajzen in 1991, posits that an individual's behavioral intention is influenced by three dimensions: attitude towards behavior, subjective norm, and perceived behavioral control. This study aims to explore the factors that impact tax compliance based on the theory of planned behavior, focusing on the years 2022 to 2023 in the metropolis of Tabriz. To achieve this objective, the study examines the relationship between sub-criteria of the three dimensions, namely tax morale, tax fairness, trust in the government, power of authority, tax complexity, tax information, and tax awareness, and tax compliance using Pearson correlation methods and structural equations. The research sample consists of randomly selected taxpayers in Tabriz metropolis, with a total of 424 participants. Out of these, 210 individuals completed the questionnaire. The results of Pearson's correlation test and the analysis of structural equations reveal a positive relationship between tax fairness, trust in the government, power of authority, tax information, tax awareness, and tax compliance. On

* Corresponding Author: s_sojoodi@tabrizu.ac.ir

How to Cite: Sojoodi, Sakineh., Rezghi Ilkhchi, Hadi & Azizi Norouzabadi, Elmira (2024). Factors Affecting Tax Compliance Based on the Theory of Planned Behavior: An Investigation of Taxpayers in the City of Tabriz. 32 (62), 95-132.

the other hand, tax complexity is negatively associated with tax compliance. No significant relationship was found between tax morale and tax compliance. Based on the value of the standardized coefficients (beta), the variables of trust in the government and tax fairness have the greatest effect, and the variables of tax awareness and tax information have the least effect on tax compliance.

Introduction

Tax compliance is a critical issue in the field of economics and public finance, as it plays a crucial role in ensuring the functioning of government and funding public services. However, despite the legal obligation to pay taxes, many individuals and businesses engage in tax evasion or avoidance. Understanding the factors that influence tax compliance is thus essential for policymakers and tax authorities to improve enforcement strategies and increase voluntary compliance. In this paper, we will examine the factors affecting tax compliance based on the Theory of Planned Behavior, which provides a comprehensive framework for understanding human behavior and decision-making processes. By analyzing the attitudes, subjective norms, and perceived behavioral control that influence individuals' tax compliance behavior, we aim to provide insights into how tax policies and enforcement mechanisms can be designed to enhance compliance rates. Therefore, the primary inquiry of this research pertains to the factors that influence individuals' tax compliance, as per the theory of planned behavior.

Methods and Material

The statistics and information required for this study were gathered by means of distributing questionnaires, and the data was analyzed using AMOS software. The current research questionnaire comprises 25 items in the form of closed questions, which were developed based on previous studies. In this study, Pearson's correlation test and structural equation analysis were employed to examine the impact of various factors on tax compliance, and to test the proposed hypotheses. The target population for this research included all taxpayers in Tabriz metropolis, and a sample of 424 real small taxpayers was selected using random sampling. Out of this sample, 210 participants completed the questionnaire. The current research model was constructed based on a study conducted by Taing and Chang in (2020).

Results and Discussion

After the tests that have confirmed the validity of the measurement part, the research model and analysis of the structural part have been carried out and the results Model estimation. It is presented in Table 1.

Table 1. The effect coefficients of variables on tax compliance in the research model

Research variables	Non-standard coefficient	The standard error	Beta coefficient	CR statistics	level meaningful	R2
Tax moral→ compliance	0.061	0.072	0.066-	-0.857	0.391	
Trust in the government→ compliance	0.214	0.082	0.241	614.2	0.009	
Tax fairness → compliance	0.195	0.068	0.215	863.2	0.004	
Power of authority → compliance	0.189	0.069	0.196	728.2	0.006	0.37
Tax complexity→ compliance	0.181	0.080	-0.200	2.271	0.023	
Tax information→ compliance	0.160	0.071	0.169	258.2	0.024	
Tax awareness→ compliance	0.111	0.064	0.133	750.1	0.080	

According to the provided table, the impact of tax morale on tax compliance is not statistically significant. On the other hand, tax awareness has a significant impact on tax compliance at a significance level of 10%. Additionally, other factors have a significant impact on tax incentives at a significance level of 1%. Among the significant variables, trust in the government, tax fairness, power of authority, tax information, and tax awareness exhibit a positive effect on tax compliance, while tax complexity has a negative effect. Moreover, the explanatory variables are able to predict 37.4% of the variations in tax compliance. Based on the standardized coefficients (beta), trust in the government and tax fairness have the greatest influence, whereas tax awareness and tax information have the least influence on tax compliance. The fitness indices of the research model indicate a good fit. The relative fit index, which should be below 5, is 1.171 in this model, demonstrating a desirable fit. The goodness of fit and comparative goodness of fit indices are calculated as 0.9, indicating a suitable fit. Furthermore, the root mean square of estimation errors (RMSEA), which should be less than 0.10, is obtained as 0.029, indicating a satisfactory fit of the model. Overall, the results of the model fit indicate an appropriate fit of the research model. Based on these findings, the research hypotheses yield the following results:

Table 2. Hypothesis test results

result	Title	Hypothesis number
Rejected	Tax moral has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	1
It cannot be rejected	Tax fairness has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	2
It cannot be rejected	Trust in the government has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	3
It cannot be rejected	Power of tax authority has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	4
It cannot be rejected	The tax complexity has a negative effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	5
It cannot be rejected	Tax information has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	6
It cannot be rejected	Tax awareness has a positive effect on the tax compliance of Tabriz's taxpayers.	7

Conclusion

In conclusion, the results of the study suggest that while tax morale does not have a significant impact on tax compliance, factors such as tax awareness, trust in the government, tax fairness, power of authority, and tax information play a significant role in influencing individuals' compliance with tax regulations. The findings also indicate that tax complexity negatively affects tax compliance. Overall, the explanatory variables included in the analysis are able to predict a significant portion of the variations in tax compliance. These results underscore the importance of factors such as trust, fairness, and awareness in promoting tax compliance and suggest that policymakers should focus on improving these aspects to enhance overall compliance rates.

Acknowledgments:

Keywords: Tax compliance, Theory of Planned Behavior, Pearson correlation test, Structural equations.

JEL Classification: H26, H30, C13

سازمان امور مالیاتی کشور

-- مجله علمی، پژوهشنامه مالیات --

شماره ۶۲، دوره ۳۲، تابستان ۱۴۰۳، ۱۳۲-۹۵

taxjournal.ir

DOI/10.61186/taxjournal.32.62.95

عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی بر اساس تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده: مطالعه مؤدیان شهر تبریز

دانشیار اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

سکینه سجودی* ID

کارشناس ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه تبریز، تبریز، ایران

هادی رزقی ایلخچی ID

دانشجوی کارشناسی ارشد اقتصاد، دانشکده اقتصاد و مدیریت، دانشگاه تبریز،

المیراعزیزی نوروزآبادی ID تبریز، ایران

چکیده

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده که توسط ایساک آیزن (Ajzen, ۱۹۹۱) برای پیش‌بینی رفتار انسان ارائه شد، بیان می‌کند که سه بعد نگرش نسبت به رفتار، هنجار ذهنی و کنترل رفتاری درک شده بر قصد رفتاری فرد تأثیر می‌گذارد. هدف پژوهش حاضر، تعیین عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی بر اساس تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده طی سال‌ها ۱۴۰۱ تا ۱۴۰۲ در کلان شهر تبریز است. جهت نیل به این هدف، اثر زیر معیارهای این سه بعد یعنی متغیرهای روحیه مالیاتی، عدالت مالیاتی، اعتماد به دولت، قدرت به اختیار، پیچیدگی مالیاتی، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی بر تمکین، با استفاده از روش‌های همبستگی پیرسون و معادلات ساختاری بررسی شده است. جامعه آماری تحقیق، کلیه مؤدیان مالیاتی در کلان شهر تبریز بود که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی، ۴۲۴ نفر از مؤدیان مالیاتی در کلان شهر تبریز به عنوان نمونه پژوهش انتخاب شدند که ۲۱۰ نفر از آن‌ها به پرسشنامه پاسخ دادند. بر اساس آزمون همبستگی پیرسون و تحلیل معادلات ساختاری، بین عدالت مالیاتی، اعتماد به دولت، قدرت اختیار، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی با تمکین مالیاتی رابطه مثبتی وجود داشت، ولی بین پیچیدگی مالیاتی و تمکین مالیاتی رابطه منفی وجود داشت. بین روحیه مالیاتی با تمکین مالیاتی رابطه معنی‌داری وجود نداشت. بر اساس مقدار ضرایب استاندارد شده (بتا) متغیر اعتماد به دولت و عدالت مالیاتی بیشترین تأثیر و متغیرهای آگاهی مالیاتی و اطلاعات مالیاتی کمترین تأثیر را بر تمکین مالیاتی دارند.

کلیدواژه‌ها: تمکین مالیاتی، تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده، آزمون همبستگی پیرسون، معادلات ساختاری.

* نویسنده مسئول: s_sojudi@tabrizu.ac.ir

مقدمه

یکی از مهم‌ترین منابع درآمدی دولت برای تأمین هزینه‌های جاری، مالیات است. هر اندازه که سهم مالیات در تأمین هزینه‌های جاری دولت افزایش پیدا می‌کند، به همان اندازه بودجه دولت از سلامت، ثبات و پایداری بیشتری برخوردار می‌گردد و نیاز دولت به استقراض یا فروش دارایی‌های ملی را محدود ساخته و در مقابل انگیزه دولت برای تصدی‌گری امور اقتصادی را تخفیف داده و قدرت حاکمیت آن را تقویت می‌کند. علاوه بر این، مالیات به عنوان یکی از مهم‌ترین ابزارهای سیاست مالی نقش تعیین‌کننده‌ای در طراحی و اجرای سیاست‌های کارای اقتصادی دارد. به عبارت دیگر درآمدهای مالیاتی شامل درآمدهای ناشی از مالیات‌های مستقیم و غیرمستقیم از یک طرف به عنوان مهم‌ترین منبع درآمد دولت عمل کرده، از طرف دیگر از طریق تأثیرگذاری بر متغیرهای کلان اقتصادی از قبیل سرمایه‌گذاری، مصرف، پس‌انداز و ...، فعالیت‌های اقتصادی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (Gaalya, 2015). در ایران مالیات از مقوله‌های پیچیده و ظریفی است و دربرگیرنده قانون‌ها، بخشنامه‌ها و آئین‌نامه‌های کثیر با جزئیات بسیار وسیع و گسترده است. بدون شک امروزه مالیات به غیر از پیامدهای اقتصادی حائز ویژگی‌های اجتماعی، سیاسی و اطلاعاتی بسیاری شده است. بررسی یافته‌های آماری حاضر در نظام مالیاتی و قیاس نسبی آن با دیگر کشورها به‌وضوح نشان می‌دهد که فاصله زیادی میان شرایط حاضر نظام مالیاتی در اقتصاد ایران با وضعیت بهینه آن وجود دارد. درآمد مالیاتی ایران به‌صورت درصد از تولید ناخالص داخلی در دسامبر ۲۰۲۰ برابر ۵.۱ درصد گزارش شده است. که نسبت به رقم سال قبل (۵.۹ درصد) یعنی ۲۰۱۹ کاهش داشته است. این متغیر در فاصله سال‌های ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۰ به‌طور متوسط برابر ۵.۸ درصد بوده است (CEIC, 2020). این در حالی است که بانک جهانی اعلام نموده است که نسبت درآمدهای مالیاتی به تولید ناخالص داخلی بالای ۱۵ درصد یک عنصر کلیدی برای رشد اقتصادی و درنهایت کاهش فقر است (Junquera-Varel and Haven, 2018). بر این اساس لزوم برنامه‌ریزی‌های منسجم در جهت افزایش تمکین مالیاتی ضروری است.

مدل استاندارد اقتصادی که بر انتخاب عقلایی بنا شده است، فرض می‌کند که مالیات‌دهندگان بر اساس چهار پارامتر تصمیم‌گیری می‌کنند: احتمال کشف فرار، جریمه فرار، نرخ مالیات و سطح درآمد. تحلیل‌های نظری فرار مالیاتی به این نتیجه می‌رسند که احتمال کشف و جرائم بر گرایش به فرار تأثیر منفی می‌گذارد، زیرا این متغیرها ارزش مورد انتظار فرار را کاهش می‌دهند.

علاوه بر نتیجه‌گیری در مورد احتمال کشف و جریمه، این مدل نتایجی در مورد عدم تمکین مالیاتی با افزایش درآمد ارائه می‌دهد. با این حال، این نتایج کاملاً واضح نیست. تجزیه و تحلیل نرخ مالیات نیز نتایج غیرقطعی را نشان می‌دهد. در مقابل الگوی کلاسیک، بر اساس رویکرد اجتماعی-روانشناختی، تمکین مالیاتی از طریق عوامل روان‌شناختی همچون ملاحظات عدالت مالیاتی و حس تشخیص اخلاقی تعیین می‌شود (Kirchler, 2007).

تعداد مطالعاتی که رویکرد اجتماعی-روانشناختی را مورد آزمون تجربی قرار داده‌اند، اندک است. پژوهش حاضر به دنبال پاسخگویی به این سؤال است که بر اساس تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده^۱ (TPB) به عنوان یک رویکرد اجتماعی-روانشناختی کدام عوامل بر تمکین مالیاتی تأثیرگذار است؟ نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده یک نظریه روانشناختی است که باورها را به رفتار مرتبط می‌کند. این نظریه معتقد است که سه جزء اصلی، یعنی نگرش، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده، باهم نیت‌های رفتاری فرد را شکل می‌دهند و قصد رفتاری نزدیکترین عامل تعیین‌کننده رفتار اجتماعی انسان است. این مطالعه اثر این ابعاد را بر تمکین مالیاتی با یک روش نوآورانه که تاکنون در مطالعات مورد توجه چندانی نبوده بررسی نموده است.

پژوهش حاضر در پنج‌بخش سازماندهی شده است. پس از مقدمه، دربخش دوم ابتدا مبانی نظری مربوطه و سپس مطالعات تجربی انجام یافته، مرور می‌شود. بخش سوم نیز به روش‌شناسی و معرفی مدل اختصاص دارد. در بخش چهارم نیز به تجزیه و تحلیل داده‌ها خواهیم پرداخته شده است. در نهایت دربخش پنجم، جمع‌بندی، نتیجه‌گیری کلی و پیشنهادها ارائه می‌شوند.

مبانی نظری و پیشینه پژوهش

از آنجایی که تمکین مالیاتی موضوعی گسترده است، محققان با توجه به ماهیت و اهداف مطالعات خود آن را به‌طور متفاوتی تعریف نموده‌اند. آلینگهام و ساندمو^۲ با استفاده از تئوری بازدارندگی اقتصادی^۳، تمکین مالیاتی را به عنوان تصمیم برای اعلام درآمد واقعی به مقامات مالیاتی در شرایط عدم اطمینان تعریف می‌کنند. یعنی مالیات‌دهندگان ممکن است تصمیم بگیرند که درآمد مشمول مالیات خود را کمتر از مبلغ واقعی اعلام کنند و تصمیم آن‌ها به احتمال

1. Theory of Planned Behavior

2. Allingham & Sandmo, 1972

3. Economic Deterrence Theory

دستگیر شدن و میزان جریمه بستگی دارد (Allingham & Sandmo, 1972). با این حال، شواهد تجربی در این زمینه از این مدل پشتیبانی نمی‌کند و به‌طور گسترده این باور وجود دارد که رفتار تمکین مالیات‌دهندگان با عوامل اجتماعی و روان‌شناختی مرتبط است که بر باورها و نگرش‌های اصلی آن‌ها تأثیر می‌گذارد و در نهایت رفتار تمکین آن‌ها را تعیین می‌کند (Devos, 2013). راث و شولز^۱ با اتخاذ یک رویکرد اجتماعی و روان‌شناختی، تمکین مالیاتی را به عنوان «گزارش دقیق بدهی مالیاتی» (Roth & Schulz, 1989) تعریف می‌کنند، و کرچلر^۲ آن را به عنوان «تمایل مالیات‌دهندگان به پرداخت مالیات» معرفی می‌کند (Kirchler, 2007). جایاوردان^۳ پیشنهاد می‌کند که برای درک عمیق‌تر رفتار تمکین مالیاتی، محققان باید عوامل تعیین‌کننده روان‌شناختی اجتماعی را در رابطه با عوامل فردی، اجتماعی و دولتی بررسی کنند. ماراندو و همکاران^۴ در مطالعه تمکین مالیاتی از سال ۱۹۸۵ تا ۲۰۱۲ نتیجه گرفتند که تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB) بهترین چارچوب برای محققان مالیاتی است تا عوامل تعیین‌کننده قصد تمکین مالیاتی را بررسی کنند و در نهایت رفتار تمکین را از طریق مؤلفه‌های رفتاری، از جمله نگرش‌ها نسبت به یک رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری ادراک شده تعیین کنند. بنابراین، این مطالعه TPB را به عنوان چارچوب مفهومی انتخاب نموده است.

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده برای پیش‌بینی قصد فرد برای انجام یک رفتار در زمان و مکان ارائه شده است. هدف از این تئوری، توضیح همه رفتارهایی بود که افراد بر روی آن‌ها توانایی اعمال کنترل خود را دارند. مؤلفه کلیدی این مدل، قصد رفتاری است. این نظریه به‌طور بالقوه می‌تواند به مقامات مالیاتی در پیش‌بینی و حمایت از رفتار مالیات‌دهندگان کمک شایانی بنماید (Bani-Khalid et al., 2022).

تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده (TPB) به عنوان یکی از بهترین نظریه‌های علوم رفتاری (روانشناسی-اجتماعی)، در پژوهش‌های مختلف در تبیین رفتار و تعیین مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر آن، بسیار مورد استفاده قرار گرفته است. جونز^۵ و اسمارت^۶ نشان دادند که این نظریه در پیش‌بینی قصد و رفتار گروه‌های مختلف مؤدیان مالیاتی به‌خوبی عمل کرده است. در واقع تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده بسط نظریه عمل منطقی^۷ (TRA) است که مقاصد رفتاری

1. Roth, 1989

2. Kirchler, 2007

3. Jayawardane, 2015

4. Marandu et al., 2015

5. Jones, 2009

6. Smart, 2012

7. Theory of Rational Action

را به عنوان محرک‌های مهم برای پیش‌بینی رفتار واقعی انسان‌ها در نظر می‌گیرد و فرض می‌کند که افراد کنترل ارادی بر رفتار خود دارند. بر اساس تئوری عمل منطقی، عامل تعیین‌کننده رفتار فرد، قصد او برای انجام یا عدم انجام یک رفتار خاص است و نیت هر فرد برای دست زدن به یک رفتار معین بهترین پیش‌بینی‌کننده آن رفتار است. تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده نشان می‌دهد که رفتار یک فرد تحت تأثیر سه عامل است:

۱. نگرش‌های منتهی به رفتار که از عقاید فرد و ارزیابی مثبت و منفی وی شکل می‌گیرد.
۲. هنجارهای ذهنی که به کمک عقاید هنجاری یا بایدهی موجود در جامعه که میان مردم رایج است و در بروز رفتار اثر می‌گذارد. شکل می‌گیرد (Taing & Chang, 2020). به عبارتی، هنجارهای ذهنی به ارزیابی آنچه که به گمان مصرف‌کننده دیگران فکر می‌کنند که او باید انجام دهد، می‌پردازد.
۳. کنترل رفتاری ادراک شده که به درک فرد از سهولت یا دشواری انجام رفتار مورد نظر، اشاره دارد.

در ادامه این سه عامل با تفصیل بیشتر توضیح داده شده است:

- اولین عامل که در واقع یک باور رفتاری است، یک نتیجه از باورهای فرد و ارزیابی فرد است (ارزیابی‌های مثبت و منفی شخص) که در متغیر نگرش خلاصه می‌گردد. در واقع این فاکتور به عوامل انگیزشی اشاره دارد که بر یک رفتار معین تأثیر می‌گذارند که در آن هر چه نگرش مثبت قوی‌تر برای انجام رفتار وجود داشته باشد، احتمال انجام رفتار بیشتر می‌شود. بنابراین، نگرش مثبت فرد نسبت به قوانین و مقررات مالیاتی، منجر به پرداخت مالیات می‌گردد و نگرش منفی نسبت به قوانین و مقررات مالیاتی، سبب عدم تمکین‌کننده می‌شود.

- عامل دوم که یک رفتار هنجاری یا استانداردهای رفتاری است، مبین باور فرد به هنجارهاست. در واقع، انتظارات هنجاری دیگران همانند خانواده، دوستان، مدیران شرکت‌ها و مشاوران رسمی مالیاتی، یک هنجار ذهنی را برای فرد تشکیل می‌دهند. این عامل به کدهای مرسوم رفتار در یک گروه یا افراد یا بافت فرهنگی بزرگتر اشاره دارد. هنجارهای اجتماعی در افراد و گروه‌ها، به عنوان الگوهای استاندارد شده رفتار و کردار، در نظر گرفته می‌شوند. در واقع در صورت شکل‌گیری یک هنجار مثبت برای پرداخت مالیات، درجه تمکین مالیاتی افزایش خواهد یافت. شکل‌گیری هنجار منفی نیز در زمینه پرداخت مالیات، سبب کاهش درجه تمکین مالیاتی خواهد شد.

- عامل سوم که کنترل رفتاری ادراک شده است، به درک فرد از سهولت یا دشواری انجام رفتار مورد نظر، اشاره دارد. عملکرد کنترل رفتاری درک شده در موقعیت‌ها و رفتارهای مختلف، متفاوت است، که این امر منجر می‌شود که فرد بسته به موقعیتی که در آن قرار دارد، ادراک متفاوتی از کنترل رفتار داشته باشد. فرصت‌ها و منابع در دسترس، از جمله زمان، پول، اطلاعات و توانایی، محدودیت‌هایی هستند که رفتار را کنترل می‌کنند. در زمینه تمکین مالیاتی، پیچیدگی مسائل مالیاتی و سطح اطلاعات و آگاهی مؤدی از مالیات ممکن است بر کنترل رفتاری مالیات‌دهندگان و در نتیجه تمکین مالیاتی آن‌ها مؤثر باشد (Taing & Chang, 2020).

به عقیده آجزن و فیشبین^۱ سایر عوامل نظیر شخصیت، تجربیات گذشته و متغیرهای جمعیت شناختی در عقاید و ارزیابی‌ها و در نتیجه در نگرش‌های منتهی به رفتار و عقاید هنجاری و تمایل به پذیرش هنجارها در هنجارهای ذهنی، تجلی می‌یابند و برای پیش‌بینی رفتار این سه مورد کفایت می‌کنند (Taing & Chang, 2020). به‌طور کلی، این نظریه به‌خوبی توسط شواهد تجربی پشتیبانی می‌شود. قصد انجام رفتارهای مختلف را می‌توان با دقت بالایی از نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی و کنترل رفتاری درک شده پیش‌بینی کرد و این مقاصد، همراه با ادراک کنترل رفتاری، تفاوت قابل توجهی را در رفتار واقعی ایجاد می‌کنند.

- همچنین لازم به ذکر است که محدودیت‌های متعددی برای TPB وجود دارد که شامل موارد زیر است:

۱. این نظریه فرض را بر این می‌گذارد که فرد بدون توجه به قصد، فرصت‌ها و منابعی را برای موفقیت در انجام رفتار مورد نظر، به دست آورده است.
۲. این نظریه متغیرهای دیگری که در قصد و انگیزه رفتاری نقش دارند، مانند ترس، تهدید، خلق‌وخو یا تجربه گذشته را در نظر نمی‌گیرد.
۳. این نظریه در حالی که تأثیرات هنجاری را در نظر می‌گیرد، ولی عوامل محیطی یا اقتصادی را که ممکن است بر قصد فرد برای انجام یک رفتار تأثیر بگذارد، در نظر نمی‌گیرد.
۴. این نظریه فرض می‌کند که رفتار، نتیجه یک فرآیند تصمیم‌گیری خطی است و در نظر نمی‌گیرد که می‌تواند در طول زمان تغییر کند یا به عبارتی، غیرخطی باشد.
۵. هرچند عامل افزوده شده کنترل رفتاری ادراک شده، افزوده مهمی به نظریه بود، ولی با این وجود چیزی در مورد کنترل واقعی بر رفتار را ارائه نمی‌دهد.
۶. بازه زمانی بین «قصد» و «عمل رفتاری» توسط نظریه مورد توجه قرار نگرفته است.

(Tommasetti et al., 2018).

در هر کدام از سه عامل مدل رفتار برنامه‌ریزی شده می‌توان عواملی را در ارتباط با تمکین مالیاتی تعریف نمود که در ادامه به آن‌ها اشاره شده است:

الف- عوامل مربوط به نگرش

نگرش نشان‌دهنده «درجه برخورداری فرد از ارزیابی مطلوب یا نامطلوب از رفتار است» (Ajzen, 1991).

روحیه مالیاتی: در زمینه تمکین مالیاتی، نگرش با روحیه مالیاتی^۱ مرتبط است، که به «انگیزه درونی برای پرداخت مالیات برخاسته از تعهد اخلاقی برای پرداخت مالیات به عنوان کمک به جامعه» اشاره دارد (Cumplings et al., 2009). هر چه روحیه مالیاتی مثبت بیشتر باشد، احتمال تمکین مالیاتی بیشتر است. در واقع، مالیات‌دهندگان به‌طور داوطلبانه به دلیل انگیزه درونی خود، مالیات پرداخت می‌کنند که ریشه در این تصور دارد که پرداخت مالیات یک تعهد است. لذا روحیه مالیاتی کم با فرار مالیاتی همگام است (Taing & Chang, 2020). بنابراین فرضیه اول این پژوهش به‌صورت زیر است:

H1: روحیه مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

ب- عوامل مربوط به هنجارها

یک هنجار ذهنی عبارت است از «فشار اجتماعی ادراک شده برای انجام یا عدم انجام رفتار» (Ajzen, 1991). فشار اجتماعی در زمینه پرداخت مالیات، به درجه عدالت در سیستم مالیاتی^۲ و میزان اعتماد مالیات‌دهندگان^۳ به دولت مربوط می‌شود. به عنوان مثال، رفتارهای ناسازگار در میان مالیات‌دهندگانی که احساس می‌کنند مقامات مالیاتی با آن‌ها ناعادلانه رفتار می‌کنند، افزایش می‌یابد. در همین حال، اگر مالیات‌دهندگان احساس کنند که سازمان امور مالیاتی در ارائه خدمات در ازای درآمدهای مالیاتی کاملاً پاسخگو است، بر درجه اعتماد آن‌ها به دولت تأثیر می‌گذارد، که این امر سبب سپس بهبود نگرش مردم به پرداخت مالیات خواهد شد (Gerbing, 1988).

عدالت مالیاتی: اگر مالیات‌دهندگان متوجه شوند که مقامات مالیاتی با آن‌ها منصفانه رفتار می‌کنند، داوطلبانه مالیاتشان را می‌پردازند. به عبارتی، هرچه مردم فکر کنند سیستم مالیاتی

1. Tax Morale
2. Tax System
3. Taxpayer Trust

منصفانه‌تر است، احتمال تمکین مالیاتی بیشتر است. عدالت مالیاتی یکی از اصلی‌ترین شاخصه‌های یک نظام مالیاتی کارآمد و مطلوب است. عدالت مالیاتی یک مفهوم ارزشی است که بر اساس قضاوت‌ها و معیارهای مختلف ارزشی به صورت‌های متفاوت تعبیر و تفسیر می‌شود، اما از نظر کارشناسان این حوزه، دو نوع تعبیر و تفسیر از این مفهوم وجود دارد (Taing & Chang, 2020):

- عدالت مالیاتی افقی: اصل عدالت مالیاتی افقی به شرایط مشابه و برابر افراد و اشخاص مشمول مالیات اشاره دارد. به همین سبب برای دستیابی به آن باید شرایط یکسان برای افراد فراهم کرد تا بر اساس آن به گونه‌ای برابر مشمول پرداخت مالیات شوند. به همین سبب عدالت افقی مالیاتی را باید در واقع گونه‌ای رفتار برابر با اشخاص در موقعیت‌های برابر دانست، هر چند که این افراد درآمدهای خود را از طریق گوناگون به دست آورده باشند.

- عدالت مالیاتی عمودی: مقصود این است که وضع مالیات‌ها باید به گونه‌ای باشد که با شهروندان و اشخاصی که از جایگاه اقتصادی در وضعیت متفاوتی هستند به گونه‌ای نابرابر برخورد کند. مقصود از برخورد نابرابر این است که به توانایی و عدم توانایی پرداخت مالیات توسط برخی اشخاص و شهروندان که وضعیت اقتصادی محروم‌تر از دیگران دارند، توجه شود. لذا نرخ مالیاتی برای تحقق عدالت عمودی باید تصاعدی باشد و با توجه به افزایش درآمد افراد افزایش یابد.

بر این اساس فرضیه دوم تحقیق به صورت زیر تصریح می‌شود:

H2: عدالت مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

اعتماد به دولت: با اعتماد بیشتر به دولت، احتمال درجه تمکین مالیاتی افزایش می‌یابد. در واقع، جدای از نقش اجرایی که توسط مقامات مالیاتی ایفا می‌شود، مالیات‌دهندگان برای پرداخت داوطلبانه مالیات، انتظار یک مبادله مالی معادل بین مالیات‌هایی که می‌پردازند و کالاها و خدماتی که دولت ارائه می‌دهد، را دارند. به عبارتی این امر به میزان تأثیر اعتماد مالیات‌دهندگان به دولت مربوط می‌شود. به عنوان مثال، اگر مالیات‌دهندگان دریابند که درآمدهای مالیاتی به‌طور مؤثر استفاده می‌شود و اداره مالیات باز و شفاف است، آن‌ها اعتماد بیشتری به دولت خود خواهند داشت و مالیات خود را به‌موقع پرداخت خواهند کرد. در نتیجه فرضیه شوم تحقیق به صورت زیر است:

H3: اعتماد به دولت تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

ج- عوامل مربوط به کنترل رفتاری درک شده

کنترل رفتاری درک شده بیانگر «سهولت یا دشواری درک شده انجام رفتار است و فرض بر این است که تجربه گذشته و همچنین موانع پیش‌بینی شده را منعکس می‌کند» (Ajzen, 1991). همان‌طور که اشاره شد، فرصت‌ها و در دسترس بودن منابع، از جمله زمان، پول، اطلاعات و توانایی محدودیت‌هایی هستند که رفتاری را که باید انجام شود کنترل می‌کنند. در زمینه تمکین مالیاتی، قدرت اختیارات^۱، پیچیدگی مالیاتی^۲، اطلاعات مالیاتی^۳ و آگاهی مالیاتی^۴ ممکن است محدودیت‌هایی برای کنترل رفتار مالیات‌دهندگان باشد.

قدرت اختیار: با افزایش قدرت اختیارات دولت، احتمال درجه تمکین مالیاتی افزایش می‌یابد. در واقع، افزایش قدرت اختیار دولت، به مفهوم افزایش تنظیمات قانونی و اختیاراتی ویژه به سازمان‌های مرتبط جهت اخذ مالیات است که باعث خواهد شد تا دستگاه مالیاتی بتواند وظایف و مسئولیت‌های خود را به‌خوبی انجام دهد. در چنین وضعیتی مؤدیان تمایل بیشتری به تمکین مالیاتی خواهند داشت و خود را ملزم به رعایت قانون مالیاتی خواهند دانست (Taing & Chang, 2020). بر طبق این ادعا فرضیه چهارم تحقیق عبارت است از:

H4: قدرت اختیار دستگاه مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

پیچیدگی مالیاتی: یک سیستم پیچیده مالیاتی ممکن است با ایجاد هزینه‌ها و موانع بیشتر، احتمال رعایت تعهدات مالیاتی توسط مالیات‌دهندگان را محدود کند. در واقع سیستم مالیاتی باید ساده باشد. به عبارتی، قوانین و رویه‌های مالیاتی، ساده و روشن بیان شود. یک سیستم مالیاتی ساده، درجه تمکین مالیاتی را افزایش می‌دهد و به مالیات‌دهندگان اجازه می‌دهد تا به راحتی تعهدات مالیاتی خود را درک کنند و میزان مالیاتی را که باید بپردازند، محاسبه کنند (Taing & Chang, 2020). بر این اساس فرضیه پنجم تحقیق به صورت زیر تصریح می‌شود:

H5: پیچیدگی مالیاتی تأثیر منفی بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

اطلاعات مالیاتی: باورهای اصلی مالیات‌دهندگان در مورد مالیات به میزان اطلاعات شناخته‌شده در مورد آن بستگی دارد. اطلاعات مالیاتی باید دقیق، آموزنده و کافی باشد. بنابراین، کورنهاوزر^۵ فرض می‌کند که بهبود عمومیت اطلاعات مالیاتی، می‌تواند آگاهی مالیات‌دهندگان

1. Power of Authority
2. Tax Complexity
3. Tax Information
4. Tax Awareness
5. Kornhauser, 2005

را افزایش دهد. طبق تحقیقی که توسط لِفبوری و همکاران^۱ در زمینه فرار مالیاتی و تمکین مالیاتی انجام شد، دریافتند که وقتی پاسخ‌دهندگان اطلاعات مثبتی در مورد پرداخت مالیات دریافت می‌کنند، رفتار آن‌ها تحت تأثیر قرار نمی‌گیرد. در مقابل، هنگامی که آن‌ها اطلاعات منفی دریافت می‌کنند، مانند اطلاعات در مورد اشخاصی که میزان فرار مالیاتی بالایی دارند، میزان عدم رعایت آن‌ها به‌طور چشم‌گیری افزایش می‌یابد. بر این اساس، وقتی اطلاعات مالیاتی بیشتری در دسترس باشد، احتمال تمکین مالیاتی افزایش می‌یابد. با علم به این موضوع فرضیه ششم این مطالعه عبارت است از:

H6: اطلاعات مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

آگاهی مالیاتی: آگاهی مالیاتی به دانش یا آگاهی افراد یا نهادها نسبت به تعهدات، حقوق و مسئولیت‌های مالیاتی خود اشاره دارد. این شامل آگاهی، آموزش، و فعال بودن در مدیریت مؤثر مالیات است. آگاهی مالیاتی شامل درک اطلاعات مالیاتی و استفاده از آن در موقعیت‌های عملی برای تصمیم‌گیری آگاهانه در مورد مسائل مربوط به مالیات شخصی است. در واقع آگاهی مالیاتی به درک مالیات‌دهندگان از قوانین و مقررات مالیاتی در مورد مسائل مالیاتی خاص مربوط به آن‌ها اشاره دارد. مطالعات نشان‌دهنده این است که آگاهی مالیاتی بالاتر، احتمالاً درجه تمکین مالیاتی را افزایش می‌دهد. به عبارتی داشتن نگرش جامع نسبت به وضعیت و مسئولیت مالیاتی خود و عواقب سرباز زدن از آن، می‌تواند سبب افزایش تمکین مالیاتی گردد (Taing & Chang, 2020). با توجه این موضوع، فرضیه هفتم این مطالعه به‌صورت زیر بیان می‌شود:

H7: آگاهی مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.

بعد از مرور مبانی نظری در ادامه مطالعات تجربی مربوط مرور می‌شود. در این قسمت ابتدا به بررسی مطالعات انجام گرفته در خارج کشور و سپس به مطالعات انجام گرفته در داخل کشور پرداخته می‌شود.

- مطالعات خارجی

ریچاردسون^۲ آثار عوامل مؤثر غیراقتصادی را بر عدم تمکین مالیاتی در ۴۵ کشور جهان بررسی کرد. نتایج رگرسیونی نشان داد که پیچیدگی قانون مالیات، سطح آموزش عمومی، منبع درآمدی، انصاف درک شده و روحیه مالیاتی مؤدیان، به میزان شایان توجهی با عدم تمکین

1. Lefebvre et al., 2015

2. Richardson, 2006

مالیاتی در کشورها ارتباط دارد.

ساموئل^۱ در پژوهشی به بررسی رابطه بین اخلاق مالیاتی و تمکین مالیاتی در نیجریه پرداختند. در این مطالعه جهت جمع‌آوری اطلاعات آماری از ابزار پرسشنامه استفاده شده است. نتایج رگرسیونی نشان داد که ارتباط معناداری بین تمکین مالیاتی و اخلاق مالیاتی وجود دارد. به طوری که در نهایت وی پیشنهاد کرد که احتیاج به ارائه خدمات قوی به مالیات‌دهندگان، به ویژه در مرحله تشکیل پرونده، وجود دارد و لذا باستی اظهارنامه مالیاتی تحت نظارت دقیق و یا به طور مشترک با یک مقام ارشد مالیاتی بررسی شود، به طوری که با اعمال نفوذ این قدرت مالی، به حقوق کسی تجاوز نشود.

هالا^۲ در مقاله‌ای رابطه علی بین اخلاق مالیاتی و رفتار تمکین مالیاتی را مورد مطالعه قرار داد. جهت مطالعه، از روش حداقل مربعات دو مرحله‌ای برای روابط فوق استفاده شد. نتایج تخمین‌ها حاکی از این بود که اخلاق مالیاتی بالاتر، اندازه تولیدات اقتصاد زیرزمینی را کاهش می‌دهد. در نهایت، نتیجه این فرض را ثابت نمود که انگیزه‌های اقتصادی و هم‌هنجارهای اجتماعی (یا ملاحظات اخلاقی) باعث تحریک رفتار افراد می‌گردد.

تاینج و چنج^۳ در مقاله‌ای تحت عنوان عوامل تعیین‌کننده تمکین مالیاتی بر پایه نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده، به بررسی تأثیرات عوامل مختلف بر تمکین مالیاتی بر اساس نظریه رفتار برنامه‌ریزی شده پرداختند. جهت بررسی روابط فوق از ۴۰۲ پاسخگو به عنوان نمونه آماری استفاده شد و با استفاده از تکنیک رگرسیونی، تأثیرات عوامل مختلف بر تمکین مالیاتی مشخص گردید. نتایج گویای این امر بود که روحیه مالیاتی، عدالت مالیاتی و پیچیدگی مالیاتی از نظر آماری تأثیر معنی‌داری بر تمکین مالیاتی دارند، ولی قدرت، اعتماد به دولت، اطلاعات مالیاتی و آگاهی از آخرین اخبار مالیاتی، تأثیری بر تمکین مالیاتی نداشتند.

نگوین^۴ در یک مطالعه به بررسی عوامل غیراقتصادی مؤثر بر رفتار انطباق داوطلبانه مالیاتی شرکت‌های کوچک و متوسط در ویتنام پرداخت. داده‌های مورد استفاده در این مطالعه از نتایج نظرسنجی ۳۳۹ حسابدار مالیاتی و مدیران شرکت‌های کوچک و متوسط در برخی استان‌ها و شهرهای ویتنام جمع‌آوری شد. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که امکان بازرسی و حسابرسی مالیاتی، هنجارهای اجتماعی، دانش مالیاتی، هنجارهای شخصی، درک عادلانه بودن سیستم

1. Samuel, 2011

2. Halla, 2012

3. Taing & Chang, 2020

4. Nguyen, 2022

مالیاتی و کیفیت خدمات مالیاتی تأثیر قابل توجهی بر رفتار تمکین داوطلبانه مالیاتی شرکت‌های کوچک و متوسط در ویتنام دارد. همچنین بر اساس نتایج، امکان بازرسی و حسابرسی مالیاتی قوی‌ترین تأثیر و کیفیت خدمات مالیاتی ضعیف‌ترین تأثیر را بر رفتار تمکین داوطلبانه مالیاتی این شرکت‌ها دارد.

بنی خالید و همکاران^۱ با بکارگیری تئوری توسعه‌یافته رفتار برنامه‌ریزی‌شده به بررسی عوامل تعیین‌کننده قصد تمکین مالیاتی مالکان-مدیران در شرکت‌های کوچک و متوسط پرداختند. در این مطالعه در مجموع ۶۶۰ نسخه پرسشنامه از طریق نمونه‌گیری تصادفی سیستماتیک بین مدیران/صاحبان شرکت‌های کوچک و متوسط تولیدی اردن توزیع شده که از این تعداد ۳۸۵ نسخه پرسشنامه بازیابی شده و برای تجزیه و تحلیل بیشتر قابل استفاده و مناسب در نظر گرفته شده است. نویسندگان از مدل‌سازی معادلات ساختاری با حداقل مربعات جزئی برای اعتبارسنجی مدل اندازه‌گیری و مدل ساختاری و تخمین مدل پیشنهادی استفاده نموده‌اند. بر اساس یافته‌های به‌دست‌آمده، نگرش نسبت به رفتار، هنجارهای ذهنی، کنترل رفتاری ادراک شده و میهن‌پرستی از عوامل تعیین‌کننده معنادار قصد تمکین مالیات بر فروش در بین شرکت‌های مورد بررسی است.

کائولو^۲ به بررسی عوامل مؤثر بر قصد فرار مالیاتی با استفاده از تئوری رفتار برنامه‌ریزی‌شده پرداخته است. متغیرهای توضیحی در این مطالعه شامل آگاهی مالیاتی، اطلاعات مالیاتی، پیچیدگی مالیاتی، قدرت درک شده، اخلاق مالیاتی، انصاف مالیاتی و اعتماد به دولت است. همچنین در این مطالعه متغیر خودگرایی به عنوان میانجی متغیرهای توضیحی و فرار مالیاتی وارد مدل شده است. در مجموع ۱۵۱ پرسشنامه جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل نموده است. نتایج نشان می‌دهد که تنها روحیه مالیاتی و خودگرایی از نظر آماری پیش‌بینی‌کننده معنی‌دار قصد فرار مالیاتی هستند. روحیه پیش‌بینی‌کننده منفی قصد فرار مالیاتی است، در حالی که خودگرایی یک پیش‌بینی‌کننده مثبت است. همچنین روحیه، پیچیدگی، اطلاعات و آگاهی مالیاتی از طریق متغیر میانجی خودگرایی بر قصد فرار مالیاتی تأثیر دارد.

تریفان و همکاران^۳ چگونگی تأثیر عوامل مختلف بر رفتار تمکین مالیاتی در بین مالیات‌دهندگان فردی رومانیایی را بررسی نمودند. در این مطالعه ۹ عامل - عدالت سیستم مالیاتی،

1. Bani-Khalid et al., 2022

2. Kaulu, 2022

3. Trifan et al., 2023

اعتماد به دولت و مقامات مالیاتی، کارایی و شفافیت مخارج دولت، آگاهی از قوانین مالیاتی، سادگی قوانین مالیاتی، محدودیت‌های مالی شخصی، روحیه شخصی و استانداردهای اخلاقی، محیط اجتماعی و اقدامات قهری - به عنوان تعیین کننده تمکین مالیاتی وارد مدل شدند. فرضیه‌های تحقیق پیشنهادی با نمونه‌ای متشکل از ۴۰۲ مؤدی مالیاتی مورد آزمون قرار گرفته و تجزیه و تحلیل داده‌های کمی با استفاده از مدل‌سازی معادلات ساختاری حداقل مربعات جزئی انجام شده است. نتایج نشان داد که هفت عامل از نه عامل (عادلان بودن نظام مالیاتی، اعتماد به دولت و مقامات مالیاتی، آگاهی از قوانین مالیاتی، محدودیت‌های مالی شخصی، اقدامات قهری، استانداردهای اخلاقی و سادگی قوانین مالیاتی) عوامل مهمی هستند که احتمال تمکین مالیاتی را در بین افراد افزایش می‌دهند.

اوسو^۱ قصد تمکین مالیاتی افراد خود اشتغال در بخش غیررسمی را با استفاده از نسخه توسعه یافته تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده به عنوان مبنای نظری، بررسی نمودند. داده‌ها از ۷۲۵ فرد خود اشتغال در غنا با استفاده از یک پرسشنامه ساختاریافته جمع‌آوری شده و با استفاده از تکنیک مدل‌سازی معادلات ساختاری تجزیه و تحلیل شده است. نتایج نشان می‌دهد که اگرچه پاسخ‌دهندگان قصد بالایی برای تبعیت از وظایف پرداخت مالیات نشان می‌دهند، اکثر پاسخ‌دهندگان عدم تمکین را در صورتی که نرخ‌های مالیاتی بسیار سنگین باشد قابل توجه می‌دانند. نتایج همچنین نشان می‌دهد که اعتماد به سیستم مالیاتی، پیچیدگی مالیاتی درک شده، استراتژی‌های مداخله مثبتی بر سوابق، نگرش، هنجارهای ذهنی و تعهد اخلاقی پیش‌بینی کننده‌های مرتبط قصد تمکین مالیاتی هستند.

- مطالعات داخلی

صامتی و همکاران (۱۳۹۴)، تأثیر اخلاق مالیاتی بر تمکین مالیاتی در شهر اصفهان را مطالعه نمودند. برای بررسی حجم نمونه متشکل از ۱۰۰ نفر مؤدی مالیاتی بود. جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون چند متغیره خطی به روش OLS و رگرسیون چند متغیره لجستیک دوجمله‌ای استفاده شد. نتایج حاصل از برآورد مدل‌ها نشان داد که متغیرهای نگرش نسبت به فرار مالیاتی، هنجارهای اجتماعی و اعتماد به دولت و سیستم مالیاتی، حقوقی و قضایی در سطح اطمینان ۹۵٪ و متغیر سن در سطح اطمینان ۹۰٪ اثر مثبتی بر اخلاق مالیاتی دارند. همچنین، در سطح اطمینان ۹۵٪ متغیر اخلاق مالیاتی اثر مثبتی بر تمکین مالیاتی دارد.

ملانظری و همکاران (۱۳۹۵)، به بررسی رابطه فرهنگ سازمانی و تمکین مالیاتی شرکتی پرداختند. نمونه آماری پژوهش، ۶۵ شرکت از شرکت‌های اداره کل امور مالیاتی مؤدیان بزرگ کشور طی سالهای ۱۳۸۷ تا ۱۳۹۱ بود. نتایج نشان داد که فرهنگ سازمانی بر تمکین مالیاتی شرکتی اثر شایان توجهی دارد و تمکین مالیاتی شرکت‌ها، از طریق اجتناب از عدم اطمینان کم، فردگرایی زیاد، مردگرایی زیاد و فاصله قدرت کم مشخص می‌شود.

ابراهیمیان جلودار و همکاران (۱۳۹۷)، به بررسی تأثیر عدالت و فرهنگ مالیاتی بر تمکین مالیاتی با در نظر گرفتن نقش نگرش مؤدیان در نظام اداری ایران پرداختند. نمونه آماری تحقیق فوق شامل ۲۳ خبره و ۵۵۰ شرکت در شهرستان ساری بودند. نتایج پژوهش نشان داد که عدالت توزیعی و عوامل اجتماعی شدن از مهم‌ترین مؤلفه‌های تأثیرگذار بر تمکین مالیاتی می‌باشند. همچنین یافته‌ها حاکی از تأثیر مثبت عدالت مالیاتی، فرهنگ مالیاتی و نگرش مؤدیان بر تمکین مالیاتی بود.

خواجه‌وی و کرمشاهی (۱۳۹۷)، به بررسی نقش رابطه نگرش فردی و اخلاق مالیاتی منجر به تمکین مالیاتی از دید مؤدیان مالیاتی از بعد متغیرهای درونی پرداختند. بر اساس یافته‌های حاصله، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که اگر دولت به مردم اطمینان دهد که منابع مالیاتی گردآوری شده در راستای خدمت‌رسانی بیشتر به آن‌ها و سایر بخش‌های مولد اقتصاد پرداخت می‌شود، می‌تواند نگرش مؤدیان مالیاتی را اصلاح کند و مؤدیان مالیاتی فرار از پرداخت مالیات را رفتاری بدون از ارزش‌های اخلاقی خواهند دانست.

برزیده و ابراهیمی (۱۳۹۸)، به رتبه‌بندی عوامل رفتاری مؤثر بر عدم تمکین مالیات بر درآمد مشاغل از منظر خبرگان پرداختند. بدین منظور ابتدا مؤلفه‌ها و شاخص‌های رفتاری عدم تمکین مالیاتی در حوزه مشاغل بر اساس ادبیات و مبانی نظری استخراج شده، سپس بر اساس تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده مدل‌سازی رفتاری صورت گرفت. یافته‌ها حاکی از این است که از بین شاخص‌های اصلی، هنجارها (اجتماعی و فردی) بالاترین اهمیت و از بین زیرشاخص‌های نگرش، هنجارها و کنترل رفتاری ادراک شده به ترتیب عدم تقارن اطلاعاتی، رفتار الگوی اصلی و گزارش اشخاص ثالث بالاترین درجه اهمیت را در عدم تمکین مالیاتی دارند.

باقری و همکاران (۱۳۹۸)، به شناسایی عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی در ایران پرداختند. بر این اساس، نظرات ۶۱ خبره در خصوص تأثیر هر یک از شاخص‌های مذکور بر تمکین مالیاتی دریافت و مورد تحلیل قرار گرفت. نتایج پژوهش بیانگر آن بود که به‌استثنای شاخص‌های

نوع مؤدی، نوع درآمد، نوع حرفه، سن، نوع جنسیت، نوع مذهب و آموزه‌های شرعی، نوع نژاد و ملیت، پیشینه قومی، اشاعه و گسترش دفاتر مشاوره مالیاتی و در نهایت نهادهای مدنی و هنجارهای اجتماعی، سایر شاخص‌های پژوهش بر تمکین مالیاتی اثرگذار می‌باشند.

ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)، به بررسی عوامل مؤثر بر عدم تمکین مالیات بر درآمد مشاغل با رویکرد تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده پرداختند. روش نمونه‌گیری خوشه‌ای تصادفی بوده و داده‌های پژوهش از طریق ۳۳۸ پرسشنامه ساختاریافته و محقق ساخته با طیف پنج طبقه‌ای لیکرت از چهار گروه از مشاغل (صرافان، مشاورین املاک، وکلا و کارشناسان رسمی دادگستری) جمع‌آوری گردید. داده‌ها نیز با استفاده از روش مدل‌سازی معادلات ساختاری تحلیل شدند. نتایج حاکی از آن بود که متغیرهای نگرش، عدم تقارن اطلاعاتی، ریسک‌پذیری و هزینه تمکین مالیاتی ارتباط مستقیم و معناداری با قصد عدم تمکین مالیاتی دارند. در رابطه با اثر متغیرهای دانش مالیاتی، سیستم مالیاتی و مقامات مالیاتی، ارتباط معناداری مشاهده نشد. در ارتباط با اثر هنجارها بر روی قصد عدم تمکین مالیاتی و هنجارهای فردی، اثر معکوس و معنادار ملاحظه گردید و در نهایت مشاهده شد که کنترل رفتاری ادراک شده اثر معناداری بر روی قصد و رفتار عدم تمکین مالیات بر درآمد مشاغل دارد.

با وجود این که در مطالعات داخلی به موضوع تمکین مالیاتی به‌طور گسترده پرداخته شده است، تنها در مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) از تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده استفاده شده است. این مطالعه نیز با مطالعه حاضر تفاوت‌هایی دارد که عبارتند از:

- در مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) متغیر وابسته عدم تمکین مالیاتی است در مطالعه حاضر تمکین مالیاتی.
- متغیرهای مستقل دو مطالعه (عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی) تفاوت زیادی با هم دارند. چرا که در مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲)، متغیرهای عدم تقارن اطلاعاتی، دانش (آگاهی) مالیاتی، اشتباهی ریسک، هزینه تمکین مالیاتی، نگرش به سیستم مالیاتی، نگرش به مقامات مالیاتی، نگرش به دولت، روحیه مالیاتی، بازدارنده‌های اقتصادی، هنجارهای اجتماعی، هنجار فردی، کنترل رفتاری ادراک شده به عنوان عوامل مؤثر بر عدم تمکین مالیاتی در مدل لحاظ شده بودند. ولی در مطالعه حاضر، متغیرهای روحیه مالیاتی، عدالت مالیاتی، اعتماد به دولت، قدرت اختیار، پیچیدگی مالیاتی، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی به عنوان عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی در مدل لحاظ شده است.
- در نهایت ابزار استفاده شده برای اندازه‌گیری متغیرهای مشترک نیز متفاوت است.

روش^۱

مطالعه حاضر از لحاظ هدف، از نوع تحقیقات کاربردی و از لحاظ روش تجزیه و تحلیل، از نوع تحقیقات تحلیلی می‌باشد. می‌توان به صورت رابطه (۱) و نمودار (۱) ارائه نمود:

$$Y_i = \beta_0 + \beta_1 MR_i + \beta_2 FN_i + \beta_3 TG_i + \beta_4 PA_i + \beta_5 CP_i + \beta_6 IF_i + \beta_7 AN_i + e_i \quad (1)$$

Y: مبین متغیر وابسته تمکین مالیاتی است.

متغیرهای مستقل نیز به شرح زیر هستند که در بخش بعد نحوه اندازه‌گیری هر کدام توضیح داده شده است.

MR: روحیه مالیاتی؛

FN: عدالت مالیاتی؛

TG: اعتماد به دولت؛

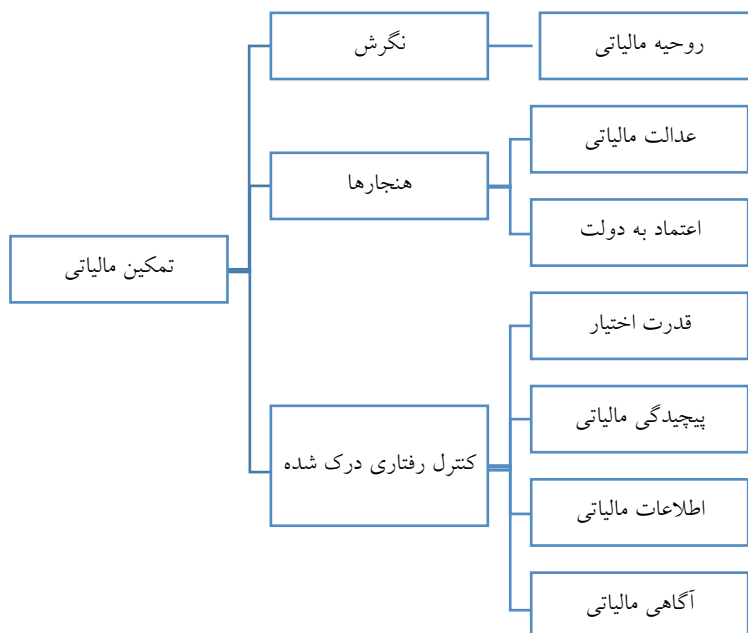
PA: قدرت اختیار؛

CP: پیچیدگی مالیاتی؛

IF: اطلاعات مالیاتی؛

AN: آگاهی مالیاتی.

نمودار ۱. مدل مفهومی بر اساس مطالعه (Taing & Chang, 2020)

در جدول زیر، متغیرهای مدل به همراه گویه‌های مربوطه ارائه شده‌اند.

جدول ۱. گویه‌های پرسشنامه و فرضیات

متغیرها	گویه‌ها	منبع
۱	فرآیند پرداخت مالیات از مرحله اظهار درآمد مالیاتی تا پرداخت آن، به اطلاعاتی نیاز دارد که در دسترس نیست و یا مبهم است.	(Taing & Chang, 2020)
۲	برای تکمیل فرآیند مالیات دهی، باید به افراد گوناگونی مراجعه شود.	
۳	تکمیل فرم‌های مالیاتی، کار سخت و پیچیده‌ای است.	
۴	به کل امور مالیاتی اعتماد دارم.	برزیده و ابراهیمی درده (۱۳۹۸)
۵	به مدیران سازمان امور مالیاتی اعتماد دارم.	
۶	در نحوه تصویب قوانین مالیاتی، عدالت رعایت می‌شود.	
۷	نرخ‌های مالیاتی تعیین شده، عادلانه است.	ابراهیمیان جلودار و همکاران (۱۳۹۷)
۸	درآمدهای مالیاتی به نحو مطلوبی در اختیار اقشار کم‌درآمد جامعه قرار می‌گیرد یا صرف امور عمومی می‌شود	
۹	من یک وظیفه اخلاقی برای پرداخت مالیاتم، حس می‌کنم.	
۱۰	به پرداخت مالیات به عنوان کمک به دولت برای انجام کارهای ارزشمند نگاه می‌کنم.	(Richardson, 2006)
۱۱	پرداخت مالیات یک وظیفه است که باید از روی میل و رغبت توسط تمام ایرانیان پذیرفته شود.	
۱۲	من اطلاعات دقیقی در مورد مسائل مالیاتی از بسیاری از منابع اطلاعاتی دریافت می‌کنم (مانند تلویزیون، روزنامه، رادیو، اینترنت)	(Kaulu, 2022)
۱۳	اطلاعات مالیاتی که دریافت می‌کنم واضح و قابل درک است.	
۱۴	همیشه اطلاعات به‌روز و مرتبط در مورد مسائل مالیاتی به‌من داده می‌شود	
۱۵	من می‌دانم که مجازات فرار مالیاتی چیست.	
۱۶	مقدار و نوع (انواع) مالیاتی را که باید بپردازم می‌دانم	(Kaulu, 2022)
۱۷	می‌دانم چه زمانی باید چه نوع خاصی از مالیات را بپردازم (مانند مالیات بر درآمد، ثروت، اجاره و...).	
۱۸	اداره مالیات در تصمیم‌گیری امور مالیاتی، از مقامات سیاسی مستقل است.	(Taing & Chang, 2020)
۱۹	سیستم مالیاتی در کشف فرار مالیاتی دارای توانایی بالایی است.	(Kaulu, 2022)
۲۰	اداره امور مالیاتی در گزینش کارکنان تا حد زیادی از روابط سیاسی و مناسبات قدرت مستقل است.	
۲۱	من به این فکر نمی‌کنم که سازمان مالیاتی از من چه می‌خواهد.	
۲۲	من عقیده دارم که اگر نخواهم مالیاتم را بپردازم اداره مالیات کار زیادی نمی‌تواند انجام دهد تا مرا به اجبار وادار به این کار کند.	
۲۳	من اهمیتی به این نمی‌دهم که حتماً کاری را که به نظر اداره مالیات درست است را انجام دهم.	(Taing & Chang, 2020)
۲۴	من از اینکه با دوستانم در مورد راه فرارهای موجود در سیستم مالیاتی صحبت کنم، لذت می‌برم.	
۲۵	من از شناسایی نقاط مبهم در قانون مالیاتی که قابلیت فرار مالیاتی را ایجاد می‌کند، لذت می‌برم.	

یافته‌ها

یافته‌های جمعیت شناختی

جدول (۲) آماره‌های توصیفی شرکت کنندگان پژوهش را از نظر جنسیت نشان می‌دهد.

جدول ۲. آماره‌های توصیفی شرکت کنندگان پژوهش از نظر جنسیت

جنسیت	فراوانی	درصد
مرد	۱۷۶	۸۳.۸
زن	۳۰	۱۴.۳
مشخص نشده	۴	۱.۹
کل	۲۱۰	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

چنانکه در جدول (۲) ملاحظه می‌گردد ۱۷۶ نفر از شرکت کنندگان مرد، ۳۰ نفر زن و ۴ نفر نیز جنسیت خود را مشخص نکردند. جدول (۳) آماره‌های توصیفی شرکت کنندگان پژوهش را از نظر توزیع سنی نشان می‌دهد.

جدول ۳. آماره‌های توصیفی شرکت کنندگان از نظر توزیع سنی

سن	فراوانی	درصد
۱۸ تا ۲۵	۱۶	٪۷.۶
۲۶ تا ۴۰	۹۱	٪۴۳.۳
۴۱ تا ۵۵	۸۵	٪۴۰.۵
۵۶ تا ۷۰	۱۵	٪۷.۱
مشخص نشده	۳	٪۱.۵
کل	۲۱۰	٪۱۰۰

منبع: یافته‌های تحقیق

چنانکه ملاحظه می‌گردد از ۲۱۰ نفر شرکت کننده کل، ۱۶ نفر در دامنه سنی ۱۸ تا ۲۵ سال، ۹۱ نفر ۲۶ تا ۴۰، ۸۵ نفر ۴۱ تا ۵۵ سال و نیز ۱۵ نفر در دامنه سنی ۵۶ تا ۷۰ سال و ۳ نفر نیز

سن خود را مشخص نکردند. جدول (۴) آماره‌های توصیفی شرکت‌کنندگان پژوهش را از نظر مدرک تحصیلی نشان می‌دهد.

جدول ۴. آماره‌های توصیفی شرکت‌کنندگان از نظر مدرک تحصیلی

مدرک تحصیلی	فراوانی	درصد
کمتر از دیپلم	۱۹	۹٪
دیپلم	۴۵	۲۱.۴٪
فوق‌دیپلم	۵۷	۲۷.۱٪
لیسانس	۵۷	۲۷.۱٪
فوق‌لیسانس	۳۰	۱۳.۳٪
دکتری	۰	۰.۰٪
مشخص نشده	۴	۱.۹٪
کل	۲۱۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های تحقیق

از نظر مدرک تحصیلی، بیشترین تعداد شرکت‌کنندگان مربوط به مدرک لیسانس و فوق‌لیسانس هر کدام به تعداد ۵۷ نفر و کمترین تعداد مربوط به مدرک دکتری بدون شرکت‌کننده بود. جدول (۵) آماره‌های توصیفی شرکت‌کنندگان پژوهش را از نظر سطح درآمد نشان می‌دهد.

جدول ۵. آماره‌های توصیفی شرکت‌کنندگان از نظر سطح درآمد

سطح درآمد	فراوانی	درصد
زیر ۵ میلیون	۲۹	۱۳.۸٪
۵ تا ۱۰ میلیون	۱۲۹	۶۱.۴٪
۱۱ تا ۲۰ میلیون	۳۷	۱۷.۶٪
۲۱ تا ۳۵ میلیون	۳	۱.۴٪
۳۶ تا ۵۰ میلیون	۳	۱.۴٪
بالای ۵۰ میلیون	۱	۰.۵٪
مشخص نشده	۸	۳.۸٪
کل	۲۱۰	۱۰۰٪

منبع: یافته‌های تحقیق

چنانکه ملاحظه می‌گردد از نظر سطح درآمد، بیشترین فراوانی مربوط به درآمد بین ۵ تا ۱۰ میلیون به تعداد ۱۳۲ نفر و کمترین درآمد نیز مربوط به بالای ۵۰ میلیون به تعداد ۱ نفر بود.

یافته‌های توصیفی

جدول (۶) شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرهای پژوهش را نشان می‌دهد. چنانکه مشاهده می‌شود بیشترین و کمترین میانگین برای متغیرهای پژوهش به ترتیب برای تمکین مالیاتی با میانگین و انحراف معیار ۱۵.۷۵ و ۴.۹۲ و اعتماد به دولت با میانگین و انحراف معیار ۶.۰۰ و ۲.۰۴ است. همچنین، جدول (۶) نتایج آزمون کالموگروف-اسمیرنف را برای بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها نشان می‌دهد. با توجه به مقادیر کالموگروف-اسمیرنف و سطح معناداری آن ملاحظه می‌گردد که در تمام خرده مقیاس‌ها مقدار آزمون معنادار است که این امر تخطی از مفروضه نرمال بودن را نشان می‌دهد، با این حال، اولاً چنین حالتی در نمونه‌های بزرگ که تحت تأثیر تعداد نمونه زیاد قرار می‌گیرند نسبتاً معمول است و دوماً پیش‌فرض نرمال بودن در مدل‌های مبتنی بر رگرسیون ملاک نیست و باید نرمال بودن باقیمانده‌ها برقرار باشد. لذا با توجه به مقادیر کجی و کشیدگی جدول (۶) می‌توان میزان نرمال بودن توزیع نمرات را مورد بررسی قرار داد. برای اینکه توزیع نرمال باشد مقدار چولگی و کشیدگی نباید بیشتر از ۲- و ۲+ باشد، با ملاحظه مقادیر چولگی و کشیدگی در همه خرده مقیاس‌ها می‌توان استنباط کرد که توزیع دارای توزیع نرمال می‌باشد (مصرآبادی، ۱۳۹۵).

جدول ۶. شاخص‌های مرکزی و پراکندگی متغیرها

متغیرها	حداقل	حداکثر	میانگین	انحراف استاندارد	کجی	کشیدگی	کالموگروف-اسمیرنف آماره	معنی‌داری
روحیه مالیاتی	۳	۱۵	۸.۶۰	۲.۶۸	۰.۲۶۵	-۰.۷۱۹	۰.۱۱۲	۰.۰۰۰۱
عدالت مالیاتی	۴	۱۵	۹.۲۷	۲.۸۴	۰.۰۰۹	-۱.۰۴	۰.۱۲۲	۰.۰۰۰۱
اعتماد به دولت	۲	۱۰	۶.۰۰	۲.۰۴	۰.۱۵۱	-۰.۷۹۲	۰.۱۰۱	۰.۰۰۰۱
قدرت اختیار	۲	۱۵	۸.۵۷	۲.۷۲	۰.۳۳۵	-۰.۶۸۸	۰.۱۱۷	۰.۰۰۰۱
پهچیدگی مالیاتی	۳	۱۴	۹.۰۴	۲.۸۰	-۰.۰۹۷	-۱.۱۳	۰.۱۳۸	۰.۰۰۰۱
اطلاعات مالیاتی	۳	۱۴	۸.۱۷	۲.۷۹	۰.۱۹۷	-۰.۵۷۲	۰.۱۱۵	۰.۰۰۰۱
آگاهی مالیاتی	۳	۱۵	۹.۲۴	۲.۶۰	-۰.۱۱۲	-۰.۵۶۷	۰.۱۱۹	۰.۰۰۰۱
تمکین مالیاتی	۵	۲۴	۱۵.۷۵	۴.۹۲	-۰.۳۷۸	-۱.۱۵	۰.۱۷۱	۰.۰۰۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق

بررسی روایی و پایایی

با توجه به اینکه پرسشنامه این پژوهش از روی پرسشنامه‌ها و تحقیقات محققان دیگر طراحی شده است و روایی آن قبلاً سنجیده شده، بنابراین می‌توان گفت که پرسشنامه پژوهش از روایی لازم برخوردار است. اما با وجود این، برای تعیین روایی پرسشنامه پژوهش، مجدداً از روش روایی محتوای صوری استفاده شده است و پرسشنامه طراحی شده توسط اساتید خبره دانشگاه در حوزه اقتصاد و مدیریت مورد تأیید قرار گرفته است و سپس پایایی مدل با سه شاخص ضریب آلفای کرونباخ، پایایی ترکیبی و مجذور واریانس استخراج شده ارزیابی شد. سپس روایی همگرا با استفاده از متوسط واریانس استخراج شده تحلیل شد و روایی واگرا نیز به روش فورنل-لاکر بررسی شد. نتایج این آزمون‌ها در جدول ۷ ارائه شده است.

جدول ۷. بررسی روایی و پایایی

متغیر	آلفای کرونباخ	پایایی ترکیبی CR	مجذور واریانس استخراج شده AVE (روایی همگرا)
تمکین مالیاتی	۰.۸۶۱	۰.۸۶۲	۰.۵۵۷
روحیه مالیاتی	۰.۸۱۸	۰.۸۲۱	۰.۶۰۵
عدالت مالیاتی	۰.۸۷۴	۰.۸۷۵	۰.۷۰۱
اعتماد به دولت	۰.۷۳۳	۰.۷۳۶	۰.۵۸۳
قدرت اختیار	۰.۸۲۲	۰.۸۳۲	۰.۶۲۸
پیچیدگی مالیاتی	۰.۷۹۰	۰.۷۹۰	۰.۵۵۷
اطلاعات مالیاتی	۰.۸۱۹	۰.۸۲۱	۰.۶۰۶
آگاهی مالیاتی	۰.۸۳۰	۰.۸۳۰	۰.۶۲۰

منبع: یافته‌های تحقیق

بر اساس جدول ۷ کمترین میزان آلفای کرونباخ ۰.۷۹۰ می‌باشد که نشان‌دهنده ثبات درونی مناسب پرسشنامه به دلیل بالاتر بودن میزان آلفای کرونباخ متغیرهای جدول مذکور از ۰.۷ است. ضریب دیلون-گلدشتاین یا پایایی ترکیبی (شاخص سازگاری درونی مدل اندازه‌گیری) معیار مدرن‌تری نسبت به آلفای کرونباخ است که جهت سنجش پایایی مدل

استفاده شده و در آن پایایی سازه نه به صورت مطلق بلکه با توجه به همبستگی سازه‌هایشان با یکدیگر محاسبه می‌گردد، که باید بالاتر از ۰.۷ باشد. با توجه به اینکه کمترین میزان پایایی ترکیبی در جدول مذکور ۰.۷۹ است، نشان می‌دهد که مدل پژوهش حاضر از پایایی مناسبی برخوردار است. همچنین برای بررسی روایی همگرا از شاخص میانگین واریانس استخراج شده (AVE) استفاده شد. معیار مذکور از بارهای عاملی مربوط به گویه‌ها برای ارزیابی آن استفاده می‌کند و نشان‌دهنده همبستگی گویه‌های هر متغیر است، هر اندازه این همبستگی بیشتر باشد برازش مدل مناسب‌تر است، روایی همگرا زمانی قابل قبول است که AVE بالای ۰/۵ باشد، بر اساس نتایج این آزمون در جدول ۷، کمترین میزان میانگین واریانس استخراج شده ۰/۶۰۵ است که نشان‌دهنده روایی همگرای مناسب مدل است. جهت سنجش روایی واگرا (روش فورنل-لاکر) ابتدا از مقادیر AVE بدست آمده در مرحله قبلی جذر گرفته و در قطر ماتریس همبستگی بین عامل‌ها جاگذاری می‌کنند. ماتریس همبستگی پس از اعمال این تغییر در جدول ۸ ارائه داده شد.

جدول ۸. بررسی شاخص‌های روایی و پایایی سازه تحقیق

عامل	تمکین مالیاتی	روحیه مالیاتی	عدالت مالیاتی	اعتمادبه دولت	قدرت اختیار	پچیلگی مالیاتی	اطلاعات مالیاتی	آگاهی مالیاتی
تمکین مالیاتی	۰.۷۴۶							
روحیه مالیاتی	۰.۱۳۴	۰.۷۷۷						
عدالت مالیاتی	۰.۲۸۸	۰.۱۹۹	۰.۸۳۷					
اعتمادبه دولت	۰.۳۱۱	۰.۱۶۲	۰.۱۰۷	۰.۷۶۳				
قدرت اختیار	۰.۲۲۳	۰.۱۰۲	۰.۰۹۴	۰.۰۷۳	۰.۷۹۲			
پچیلگی مالیاتی	-۰.۳۵۷	-۰.۰۸۴	-۰.۱۶۰	-۰.۳۰۱	-۰.۱۹۲	۰.۷۴۶		
اطلاعات مالیاتی	۰.۱۹۹	۰.۱۷۶	۰.۰۳۸	۰.۰۹۴	-۰.۰۰۸	-۰.۱۴۳	۰.۷۷۸	
آگاهی مالیاتی	۰.۲۳۷	۰.۱۹۲	۰.۲۰۵	۰.۱۳۱	-۰.۰۱۰	-۰.۱۱۷	۰.۱۷۰	۰.۷۸۷

منبع: یافته‌های تحقیق

از آنجایی که مقادیر ضرایب همبستگی بین عامل‌ها از مقادیر قطر ماتریس در جدول ۸ کمتر است، می‌توان نتیجه گرفت روایی واگرا مدل نیز مورد تأیید است. در واقع با این معیار می‌توان بیان کرد که متغیرها در مدل تعامل بیشتری با گویه خود نسبت متغیرهای دیگری دارند.

بررسی همبستگی

جدول ۹ ماتریس همبستگی پیرسون را برای متغیرها نشان می‌دهد.

جدول ۹. ماتریس همبستگی پیرسون برای متغیرها

متغیرها	روحیه مالیاتی	عدالت مالیاتی	اعتماد به دولت	قدرت اختیار	پیچیدگی مالیاتی	اطلاعات مالیاتی	آگاهی مالیاتی	تمکین مالیاتی
روحیه مالیاتی	۱							
عدالت مالیاتی	۰.۱۹۹**	۱						
اعتماد به دولت	۰.۱۶۲*	۰.۱۰۷	۱					
قدرت اختیار	۰.۱۰۲	۰.۱۷۶*	۰.۱۰۱	۱				
پیچیدگی مالیاتی	-۰.۰۸۴	-۰.۱۱۰	-۰.۲۶۹**	-۰.۱۷۳*	۱			
اطلاعات مالیاتی	۰.۱۷۶*	۰.۱۰۳	۰.۱۱۸	۰.۰۳۹	-۰.۱۴۱*	۱		
آگاهی مالیاتی	۰.۱۹۲**	۰.۲۶۳**	۰.۱۷۸**	۰.۰۴۱	-۰.۱۷۰*	۰.۲۱۹**	۱	
تمکین مالیاتی	۰.۱۳۴	۰.۳۰۹**	۰.۳۵۷**	۰.۱۹۴**	-۰.۳۳۸**	۰.۲۸۳**	۰.۲۷۱**	۱

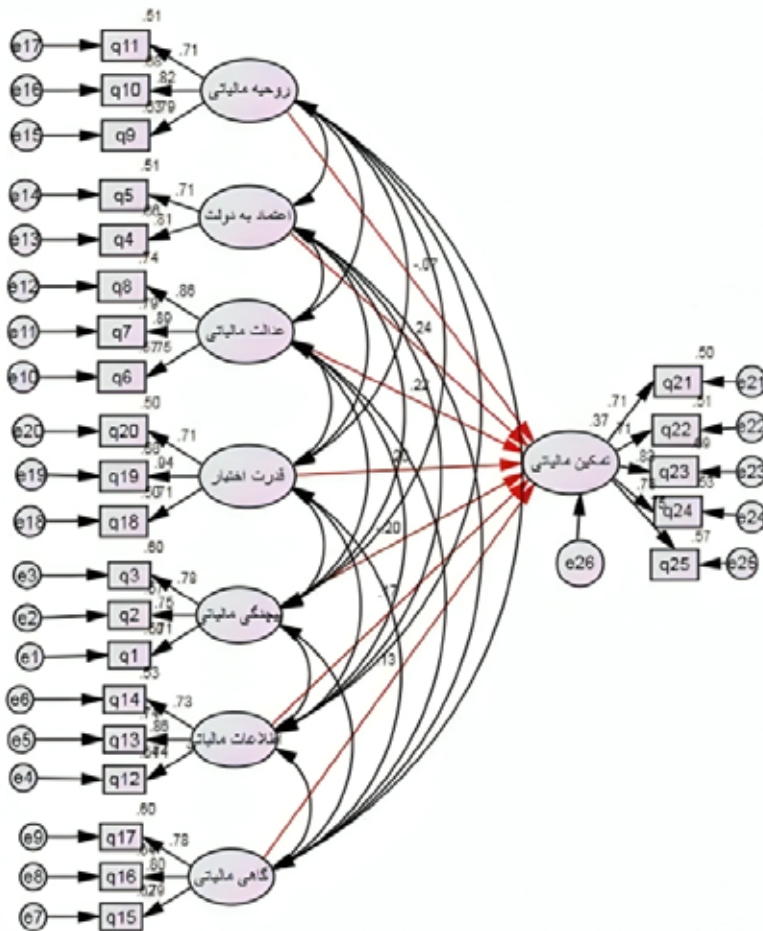
* معنی‌دار در سطح ۰.۰۱ و ** معنی‌دار در سطح ۰.۰۵

منبع: یافته‌های تحقیق

همان‌طور که در جدول ۹ ملاحظه می‌گردد، بین عدالت مالیاتی، قدرت اختیار، اعتماد به دولت، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی با تمکین مالیاتی رابطه مثبت و معنی‌دار در سطح ۰.۰۵ وجود دارد، به عبارتی، افزایش (یا کاهش) سطح عدالت مالیاتی، قدرت اختیار، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی منجر به افزایش (یا کاهش) تمکین مالیاتی می‌گردد. همچنین، بین پیچیدگی مالیاتی و تمکین مالیاتی رابطه منفی و معنی‌دار در سطح ۰.۰۵ وجود دارد، به عبارتی، هر چقدر پیچیدگی مالیاتی بیشتر باشد، تمکین مالیاتی کمتر خواهد بود. در ادامه نتایج نشان داد که بین روحیه مالیاتی با تمکین مالیاتی رابطه معنی‌داری وجود ندارد. در بخش اندازه‌گیری مدل ساختاری، قدرت رابطه بین عامل (متغیر پنهان) و متغیر قابل

مشاهده بوسیله بار عاملی نشان داده می‌شود. بار عاملی مقداری بین صفر و یک است. اگر بار عاملی کمتر از ۰.۴ باشد، رابطه ضعیف در نظر گرفته شده و از آن صرف نظر می‌شود. بار عاملی بین ۰.۴ تا ۰.۶ قابل قبول است و اگر بزرگتر از ۰.۶ باشد خیلی مطلوب است. نتایج تحلیل عاملی در شکل ۱ و جدول ۱۰ ارائه شده است. بر اساس این نمودار و جدول، با توجه به اینکه بار عاملی متغیرهای مشاهده شده برای همه عامل‌های روحیه مالیاتی، عدالت مالیاتی، اعتماد به دولت، پیچیدگی مالیاتی، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی بالاتر از ۰.۶ است مدل اندازه‌گیری در حد مطلوب تأیید می‌شود.

نمودار ۲. بارهای عاملی

جدول ۱۰. بارهای عاملی

متغیر	گویه	بار عاملی	متغیر	گویه	بار عاملی
	q 9	۰.۷۹۲		q 12	۰.۷۳۵۸
روحیه مالیاتی	q 10	۰.۸۲۴	اطلاعات مالیاتی	q 13	۰.۸۶۰
	q 11	۰.۷۱۳		q 14	۰.۷۳۰
اعتماد به دولت	q 4	۰.۸۱۱		q 15	۰.۷۸۷
	q 5	۰.۷۱۳	آگاهی مالیاتی	q 16	۰.۷۹۹
	q 6	۰.۷۵۳		q 17	۰.۷۷۶
عدالت مالیاتی	q 7	۰.۸۹۱		q 21	۰.۷۰۶
	q 8	۰.۸۶۲		q 22	۰.۷۱۳
قدرت اختیار	q 18	۰.۷۰۸	تمکین مالیاتی	q 23	۰.۸۲۹
	q 19	۰.۹۴۰		q 24	۰.۷۲۶
	q 20	۰.۷۰۶		q 25	۰.۷۵۲
پیچیدگی مالیاتی	q 1	۰.۷۰۸			
	q 2	۰.۷۵۳			
	q 3	۰.۷۷۷			

منبع: یافته‌های تحقیق

آزمون بخش ساختاری

بعد از آزمون‌های که اعتبار بخش اندازه‌گیری را می‌سنجند، نوبت به تخمین الگوی تحقیق و تحلیل بخش ساختاری می‌رسد. نتایج تخمین الگو در جدول ۱۱ ارائه شده است.

جدول ۱۱. ضرایب اثر متغیرها بر تمکین مالیاتی در مدل پژوهش

متغیرهای پژوهش	ضریب غیراستاندارد	خطای معیار	ضریب بتا	آماره C.R.	سطح معنی داری	R2 واریانس تبیین شده تمکین مالیاتی
روحیه مالیاتی-تمکین مالیاتی	۰.۰۶۱	۰.۰۷۲	-۰.۰۶۶	-۰.۸۵۷	۰.۳۹۱	
اعتماد به دولت-تمکین مالیاتی	۰.۲۱۴	۰.۰۸۲	۰.۲۱۴	۲.۶۱۴	۰.۰۰۹	
عدالت مالیاتی-تمکین مالیاتی	۰.۱۹۵	۰.۰۶۸	۰.۲۱۵	۲.۸۶۳	۰.۰۰۴	
قدرت اختیار-تمکین مالیاتی	۰.۱۸۹	۰.۰۶۹	۰.۱۹۶	۲.۷۲۸	۰.۰۰۶	۰.۳۷۴
پیچیدگی مالیاتی-تمکین مالیاتی	-۰.۱۸۱	۰.۰۸۰	-۰.۲۰۰	-۲.۲۷۱	۰.۰۲۳	
اطلاعات مالیاتی-تمکین مالیاتی	۰.۱۶۰	۰.۰۷۱	۰.۱۶۹	۲.۲۵۸	۰.۰۲۴	
آگاهی مالیاتی-تمکین مالیاتی	۰.۱۱۱	۰.۰۶۴	۰.۱۳۳	۱.۷۵۰	۰.۰۸۰	

با توجه به نتایج جدول ۱۱ اثر روحیه مالیاتی بر تمکین مالیاتی معنی دار نبوده و آگاهی مالیاتی در سطح معنی داری ۱۰ درصد اثر معنی دار بر تمکین مالیاتی دارد. سایر عوامل اثر معنی دار در سطح معنی داری ۱ درصد بر تمکین مالیاتی دارند. از میان متغیرهای معنی دار، اعتماد به دولت، عدالت مالیاتی، قدرت اختیار، اطلاعات مالیاتی و آگاهی مالیاتی اثر مثبت و پیچیدگی مالیاتی اثر منفی بر تمکین مالیاتی دارند. همچنین متغیرهای توضیحی قادر به پیش‌بینی ۳۷.۴ درصد از تغییرات تمکین مالیاتی بوده‌اند. بر اساس مقدار ضرایب استاندارد شده (بتا) متغیر اعتماد به دولت و عدالت مالیاتی بیشترین تأثیر و متغیرهای آگاهی مالیاتی و اطلاعات مالیاتی کمترین تأثیر را بر تمکین مالیاتی دارند.

در جدول ۱۲ نتایج آزمون‌های خوبی برازش مربوط به الگوی ساختاری ارائه شده است.

جدول ۱۲. شاخص‌های برازش مدل پژوهش

شاخص‌ها	X2	df	X2/df	GFI	AGFI
مقدار	۲۸۹.۲۰۳	۲۴۷	۱.۱۷۱	۰.۹۰۶	۰.۸۷۶
شاخص‌ها	CFI	RMSEA	p	PCLOSE	AIC
مقدار	۰.۹۸۰	۰.۰۲۹	۰.۰۳۴	۰.۹۹	۴۴۵.۲۰۳

بر اساس جدول ۱۲ که شاخص‌های برازندگی مدل پژوهش را نشان می‌دهد، مدل پژوهش از برازندگی مناسبی برخوردار است. به طوری که شاخص برازش نسبی که بایستی کمتر از ۵ باشد در این مدل ۱.۱۷۱ بدست آمده است که مطلوب است. شاخص‌های نیکویی برازش و نیکویی برازش تطبیقی برابر با ۰.۹ محاسبه شده که مناسب است. همچنین، ریشه میانگین مربعات خطاهای تخمین یا همان RMSEA که بایستی کمتر از ۰.۱۰ باشد ۰.۰۲۹ بدست آمد که نشانگر برازش مناسب مدل است. به طور کلی نتایج برازش مدل حاکی از برازش مناسب مدل پژوهش است.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این مطالعه بررسی عوامل مؤثر بر تمکین مالیاتی مؤدیان در شهر تبریز بود. برای این منظور از مدل رفتار برنامه‌ریزی شده و تحلیل مدل ساختاری استفاده شد. بر اساس تحلیل‌های تجربی، نتایج مطابق با جدول ۱۳ حاصل شد:

جدول ۱۳. نتایج آزمون فرضیه‌ها

شماره فرضیه	عنوان	نتیجه
۱	روحیه مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	رد شد
۲	عدالت مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست
۳	اعتماد به دولت تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست
۴	قدرت اختیار دستگاه مالیاتی اثر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست
۵	پیچیدگی مالیاتی تأثیر منفی بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست
۶	اطلاعات مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست
۷	آگاهی مالیاتی تأثیر مثبت بر تمکین مالیاتی مؤدیان مالیاتی شهر تبریز دارد.	قابل رد نیست

۱. با توجه به نتایج، پیچیدگی مالیاتی با ضریب بتای استاندارد شده -0.200 و با سطح معنی‌داری 0.023 اثر منفی معنی‌دار بر تمکین مالیاتی دارد. با توجه به این نتیجه، انجام بررسی‌های دوره‌ای قوانین و مقررات مالیاتی برای شناسایی پیچیدگی‌های غیرضروری و اطمینان از به‌روز بودن آن‌ها، ساده کردن قوانین مالیاتی و حذف مقررات غیرضروری، تهیه دستورالعمل‌های روشن در مورد رویه‌های تشکیل پرونده مالیاتی، ارائه آموزش جامع به مالیات‌دهندگان از طریق کارگاه‌های آموزشی، منابع آنلاین، ارسال پیام و ... ساده‌سازی و نوسازی فرآیندهای تشکیل پرونده مالیاتی (پایه‌سازی پلت‌فرم‌ها و ابزارهای آنلاین کاربرپسند، فرم‌های مالیاتی از پیش پر شده و محاسبات خودکار می‌توانند فرآیند تشکیل پرونده را ساده‌تر کرده و خطاها را به حداقل برسانند) و تأکید بر استفاده از پلتفرم‌های دیجیتال برای تراکنش‌های مربوط به مالیات و ثبت سوابق که می‌توانند کارایی را افزایش داده و پیچیدگی را کاهش دهند از جمله اقداماتی است که می‌تواند به افزایش تمکین مالیاتی منجر شوند.

۲. اعتماد به دولت بر تمکین مالیاتی با ضریب بتای استاندارد شده ۰.۲۴۱ و با سطح معنی داری ۰.۰۰۴ اثر مثبت و معنی دار دارد. با توجه به این نتیجه می توان این توصیه های سیاستی را ارائه نمود: دولت باید اطلاعاتی شفاف درباره مصرف مالیات ها و بودجه عمومی ارائه دهد تا اعتماد عمومی را تقویت کند. این اقدام می تواند افراد را متقاعد کند که درآمد مالیاتی به منظور توسعه و بهبود خدمات عمومی استفاده می شود و تبعیضی در استفاده از آن ها وجود ندارد. همچنین دولت باید سیستم مالیاتی را به گونه ای طراحی کند که بار مالیاتی عادلانه توزیع شود. همچنین دولت باید برنامه ها و سیاست هایی را برای مبارزه با فساد در نظام مالیاتی پیاده سازی کند. فساد مالیاتی می تواند اعتماد عمومی را تضعیف کند و تمکین مالیاتی را کاهش دهد. ایجاد نظامی شفاف و کارآمد برای جمع آوری مالیات و پیگیری تخلفات مالیاتی می تواند در این زمینه مؤثر باشد.

۳. عدالت مالیاتی بر تمکین مالیاتی با ضریب بتای استاندارد شده ۰.۲۱۵ و با سطح معنی داری ۰.۰۰۴ اثر مثبت و معنی دار دارد. با توجه به اینکه عدالت مالیاتی تأثیر مثبت و معنی داری روی تمکین مالیاتی دارد، توصیه سیاستی در این خصوص می تواند بهبود سیستم مالیاتی و رفع نابرابری های موجود در توزیع بار مالیاتی باشد. ضرورت دارد که سیستم مالیاتی به نحوی اصلاح شود که بار مالیاتی به تعادل بین اقشار جامعه توزیع شود. به این ترتیب که افراد با درآمدهای بالا باید بار مالیاتی بیشتری تحمل کنند و افراد با درآمدهای پایین تر نسبت به آن ها بار مالیاتی کمتری داشته باشند. همچنین ایجاد تنوع در پایه مالیاتی می توان به عدالت مالیاتی منجر شود. نباید تمام بار مالیاتی را بر عهده یک منبع درآمدی قرار داد و به جای آن، می توان از روش های مختلفی مانند مالیات بر درآمد، مالیات بر مصرف، مالیات بر دارایی، مالیات بر ارث و... استفاده کرد تا بار مالیاتی به عدالت توزیع شود.

۴. با توجه به نتایج اطلاعات مالیاتی بر تمکین با ضریب بتای استاندارد شده ۰.۱۶۹ و با سطح معنی داری ۰.۰۲۴ اثر مثبت و معنی دار دارد. با توجه به این نتیجه مهم است که اطلاعات مالیاتی برای عموم در دسترس باشد. دولت ها می توانند با ارائه اطلاعات مالیاتی به صورت شفاف و قابل فهم، افراد را به پرداخت مالیات تشویق خواهد نمود. برنامه ها و آموزش های مالیاتی به جامعه می تواند اهمیت مالیات و تأثیر آن در توسعه کشور را افزایش دهد. از طریق کمپین های آموزشی و رسانه ها می توان به افراد نشان داد که مالیات یک وظیفه اجتماعی است و برای تأمین خدمات عمومی لازم است.

۵. آگاهی مالیاتی بر تمکین مالیاتی با ضریب بتای استاندارد شده ۰.۱۳۳ و با سطح معنی داری ۰.۰۰۸ اثر مثبت و معنی دار دارد. ارسال پیامک‌هایی که افراد را از مالیات‌ها و شرایط شمول آن‌ها و همچنین نحوه و زمان پرداخت آن‌ها آگاه می‌کند می‌تواند آگاهی مالیاتی افراد را افزایش دهد.

۶. قدرت اختیار بر تمکین مالیاتی با ضریب بتای استاندارد شده ۰.۱۹۶ و با سطح معنی داری ۰.۰۰۶ اثر مثبت و معنی دار دارد. این نتیجه لزوم تقویت جایگاه سازمان امور مالیاتی در اذهان عمومی و تقویت قدرت و جدیت این سازمان در برخورد با تخلفات مالیاتی را نشان می‌دهد. تقویت تیم بازرسی سازمان امور مالیاتی و افزایش تعداد بازرسان می‌تواند به تشدید نظارت بر تخلفات مالیاتی و برخورد قاطعانه با آن‌ها کمک کند. همچنین ارائه پاداش‌ها و تشویق‌ها به افرادی که اطلاعات مربوط به تخلفات مالیاتی ارائه می‌دهند و به سازمان کمک می‌کنند، می‌تواند افراد را به همکاری با سازمان ترغیب کند. علاوه بر این برقراری همکاری با سازمان‌ها و نهادهای دیگر مانند دفاتر قضایی و نیروهای انتظامی، می‌تواند در شناسایی و پیگیری تخلفات مالیاتی مؤثر باشد. در نهایت بهبود فرآیندهای دریافت و پردازش اطلاعات مالیاتی به وسیله استفاده از فناوری می‌تواند کارایی سازمان را افزایش دهد و امکان تشخیص تخلفات مالیاتی را تسریع نماید.

با توجه به این که در مطالعات داخلی از متغیرهای مشابهی برای تبیین تمکین مالیاتی استفاده نشده است، مقایسه نتایج امکان‌پذیر نیست. تنها مطالعه داخلی که دارای مشابهت با مطالعه حاضر بوده و با تکیه به مدل رفتار برنامه‌ریزی شده انجام شده است، مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) است که صرفاً متغیرهای روحیه مالیاتی و دانش (آگاهی) مالیاتی، در هر دو مطالعه مشترک بودند که طبق نتیجه مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) رابطه منفی بین دانش (آگاهی) مالیاتی و عدم تمکین مالیاتی وجود دارد که با نتیجه مطالعه حاضر مطابقت دارد، در حالی که طبق نتیجه مطالعه حاضر، روحیه مالیاتی بر تمکین مالیاتی بی‌تأثیر بوده ولی در مطالعه ابراهیمی و همکاران (۱۴۰۲) اثر منفی بر عدم تمکین مالیاتی دارد.

- در پایان باید ذکر شود که کلیه نتایج این مطالعه تحت تأثیر محدودیت‌های زیر می‌توان باشد:
- محدودیت‌های حجم نمونه: نتایج مطالعه به دلیل در دسترس بودن و پاسخ‌دهی حجم نمونه کوچکی از پاسخ‌دهندگان قابلیت تعمیم بالایی ندارد.
 - سوگیری انتخاب: ممکن است در انتخاب شرکت کنندگان سوگیری‌هایی رخ داده باشد.

- خطای اندازه‌گیری: ابزارهای اندازه‌گیری مورد استفاده ممکن است با دقت کامل سازه‌های الگو را اندازه نگرفته باشد.
- فقدان درک جامع: با توجه به ماهیت موضوع نمی‌توان تمام عواملی را که بر تمکین مالیاتی در بین مؤدیان تبریز تأثیر می‌گذارد، بررسی نمود و تنها در چارچوب تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده این موضوع بررسی شده است.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

سپاسگزاری

از تمام افرادی که در این پژوهش، نویسندگان را برای انجام هرچه بهتر پژوهش یاری رساندند، تقدیر و تشکر داریم.

ORCID

Sakineh Sojoodi *

<https://orcid.org/0000-0002-2109-3555>

Hadi Rezghi Ilkhchi

<https://orcid.org/0009-0005-5933-0789>

Elmira Azizi Norouzabadi

<https://orcid.org/0009-0005-2273-9855>

منابع

۱. برزیده، فرخ و ابراهیمی درده، سجاد. (۱۳۹۸). رتبه‌بندی عوامل رفتاری مؤثر بر عدم تمکین مالیات بر درآمد مشاغل از منظر خبرگان. پژوهشنامه مالیات، ۴۲، ۴۳-۷۲.
۲. ابراهیمی، سجاد، باباجانی، جعفر و اثنی عشری، حمیده (۱۳۹۲). عوامل مؤثر بر عدم تمکین مالیات بر درآمد مشاغل: رویکرد تئوری رفتار برنامه‌ریزی شده. مطالعات اخلاق و رفتار در حسابداری و حسابرسی، ۳(۲)، ۳۰-۷.
۳. ابراهیمیان جلودار، سید یاسر، احمدی، مسعود و ایمان خان، نیلوفر (۱۳۹۷). تأثیر عدالت و فرهنگ مالیاتی بر تمکین مالیاتی با در نظر گرفتن نقش نگرش مؤدیان - در نظام اداری ایران. فصلنامه انجمن علوم مدیریت ایران، ۴۹، ۷۹-۵۹.
۴. خواجه‌ی، شکراله و کرمشاهی، بهنام (۱۳۹۷). پدیدارشناسی نقش نگرش فردی بر اخلاق مالیاتی و تمکین مالیاتی. دو فصلنامه حسابداری ارزشی و رفتاری، ۸، ۱۸۷-۲۰۸.
۵. صامتی، مجید، امیری، هادی و حیدری، زهرا (۱۳۹۴). تأثیر اخلاق مالیاتی بر تمکین مالیاتی، مطالعه موردی شهر اصفهان. پژوهش‌ها و سیاست‌های اقتصادی، ۷۵، ۲۶۲-۲۳۱.
۶. مصرآبادی، جواد (۱۳۹۵). کاربست آمار استنباطی در علوم رفتاری. تبریز: انتشارات دانشگاه شهید مدنی آذربایجان.
۷. ملانظری، مهناز، ابوحمزه، مینا و میرزایی عباس‌آباد، محمدمهدی (۱۳۹۵). فرهنگ سازمانی و تمکین مالیاتی شرکتی (مطالعه موردی: اداره کل امور مالیاتی مؤدیان بزرگ). بررسی‌های حسابداری و حسابرسی، ۱، ۱۸-۱.

References:

1. Ajzen, I. (1991). The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes*, 50(2), 179-211.
2. Ajzen, I., & Fishbein, M. (1980). *Understanding attitudes and predicting social behaviour*. Englewood-Cliffs, NJ: PrenticeHall.
3. Allingham, M. G., & Sandmo, A. (1972). Income tax evasion: A theoretical analysis. *Journal of public economics*, 1(3-4), 323-338.
4. Bani-Khalid, T., Alshira'h, A. F., & Alshirah, M. H. (2022). Determinants of tax compliance intention among Jordanian SMEs: a focus on the theory of planned behavior. *Economies*, 10(2), 30.
5. Bani-Khalid, T., Farhan Alshira'h, A., & Alshirah, M. H. (2022). Determinants of Tax Compliance Intention among Jordanian SMEs: A Focus on the Theory of Planned Behavior. *Economies*, 30, 1-20.
6. Barzideh, F, Ebrahimi Dordeh, S. (2019). Ranking Effective Behavioural Factors Affecting Non-compliance in Business Tax from the Professional Perspective. *J Tax Res*, 27(42), 43-72 [In Persian].
7. CEIC (Central Statistics Office of the Republic of Botswana) (2020). Tax revenue: <https://www.ceicdata.com/en/indicator/iran/tax-revenue--of-gdp#:~:text=Iran>
8. Cummings, R. G., Martinez-Vazquez, J., McKee, M., & Torgler, B. (2009). Tax morale affects tax compliance: Evidence from surveys and an artefactual field experiment. *Journal of Economic Behavior & Organization*, 70(3), 447-457.
9. Devos, K. (2013). *Factors influencing individual taxpayer compliance behaviour*. Springer Science & Business Media.
10. Ebrahimi, S., Babajani, J., and Asnaashari, H. (2023). Effective Factors on Income Tax Non-Compliance in Occupations: Theory of Planned Behavior. *Studies of ethics and behavior in accounting and auditing*, 3(2), 7-30 [In Persian].
11. Ebrahimiyan Jelodar, S. Y., Ahmadi, M., & Iman Khan, N. (2018). Effects of tax justice and tax culture on taxpayers' compliance by considering the role of taxpayers' attitude. *Iranian journal of management sciences*, 13(49), 59-79 [In Persian].
12. Gaalya, F. H. (2015). Trade Liberalization and Tax Revenue Performance in Uganda. *Modern Economy*, 6, 228-244.
13. Gerbing, M. D. (1988). *An empirical study of taxpayer perceptions of fairness*. The University of Texas at Austin.
14. Halla, M. (2012). Tax morale and compliance behavior: first evidence on a causallink. *The B. E. Journal of Economic Analysis & Policy*, 12(1), 1-27.
15. Jayawardane, D. (2015). Psychological factors affect tax compliance. A review paper. *International Journal of Arts and Commerce*, 4(6), 131-141.
16. Jones, C. R. (2009). *Understanding and improving use-tax compliance: A theory of planned behavior approach*. University of South Florida.

17. Junquera-Varela, R. F., & Haven, B. (2018). Getting to 15 percent: addressing the largest tax gaps. *World Bank Blogs*.
18. Kaulu, B. (2022). Determinants of tax evasion intention using the theory of planned behavior and the mediation role of taxpayer egoism. *Fudan Journal of the Humanities and Social Sciences*, 15(1), 63-87.
19. Khajavi S, Karamshahi B. (2018). Phenomenology of the role of Individual attitudes on Tax Ethics. *Journal of Value and Behavioral Accounting*, 3(5), 187-208 [In Persian].
20. Kirchler, E. (2007). *The economic psychology of tax behavior*, Cambridge, MA: Cambridge University Press.
21. Kornhauser, M. E. (2005). Doing the full monty: will publicizing tax information increase compliance? *Canadian Journal of Law & Jurisprudence*, 18(1), 95-117.
22. Lefebvre, M., Pestieau, P., Riedl, A., & Villeval, M. C. (2015). Tax evasion and social information: an experiment in Belgium, France, and the Netherlands. *International Tax and Public Finance*, 22, 401-425.
23. Marandu, E. E., Mbekomize, C. J., & Ifezue, A. N. (2015). Determinants of tax compliance: A review of factors and conceptualizations. *International Journal of Economics and Finance*, 7(9), 207-218.
24. Mesrabadi, J. (2016). Application of inferential statistics in psychology and educational sciences. Tabriz: Publications of Shahid Madani University of Azerbaijan [In Persian].
25. Mollanazari, M., Abouhamzeh, M., & Mirzaee Abbas Abad, M. M. (2016). Organizational culture and corporate tax compliance (The Case study of Large Taxpayers Units). *Accounting and Auditing Review*, 23(1), 1-18 [In Persian].
26. Nguyen, T. H. (2022). The impact of non-economic factors on voluntary tax compliance behavior: A case study of small and medium enterprises in Vietnam. *Economics*, 10(8), 179.
27. Owusu, G. M. Y., Bekoe, R. A., & Mintah, R. (2023). Predictors of tax compliance intentions among self-employed individuals: the role of trust, perceived tax complexity and antecedent-based intervention strategies. *Small Enterprise Research*, 30(1), 49-70.
28. References
29. Richardson, G. (2006). Determinants of tax evasion: A cross-country investigation. *Journal of International Accounting, Auditing and Taxation*, 15(2), 150-169.
30. Roth, J. A. (1989). *Taxpayer compliance, Volume 1: An agenda for research (Vol. 1)*. University of Pennsylvania Press.
31. Sameti M, amiri H. (2016). The Effect of Tax Morale on Tax Compliance: Case Study Isfahan City. *Journal of Economic Research and Policies*, 23(75), 231-262 [In Persian].

32. Samuel, F. A. (2011). Analysis of Tax Morale and Tax Compliance in Nigeria. The School of Postgraduate Studitted Tuditted Covenant University.
33. Smart, M. (2012). The application of the theory of planned behaviour and structural equation modelling in tax compliance behaviour: a New Zealand study.
34. Taing, H. B., & Chang, Y. (2020). Determinants of Tax Compliance Intention: Focus on the Theory of Planned Behavior. *International Journal of Public Administration*, 44(1), p.62-73.
35. Tommasetti, A., Singer, P., Troisi, O. & Maione, G. (2018). Extended Theory of Planned Behavior (ETPB): Investigating Customers' Perception of Restaurants' Sustainability by Testing a Structural Equation Model. *Sustainability*, 10, 2-21.
36. Trifan, V. A., Szentesi, S. G., Cuc, L. D., & Pantea, M. F. (2023). Assessing Tax Compliance Behavior Among Romanian Taxpayers: An Empirical Case Study. *SAGE Open*, 13(3), 21582440231195676.

استناد به این مقاله: سجودی، سکینه، رزقی ایلخچی، هادی و عزیزی نوروزآبادی، المیرا. (۱۴۰۳). عوامل موثر بر تمکین مالیاتی بر اساس تئوری رفتار برنامه ریزی شده: بررسی مودیان مالیاتی شهر تبریز. ۳۲ (۶۲)، ۹۵-۱۳۲.

Name of Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.